

בש"פ 3390/14 - אלעזר ענבל נגד מדינת ישראל

בבית המשפט העליון

בש"פ 3390/14

לפני: כבוד השופטת ד' ברק-ארז

המבקש: אלעזר ענבל

נ ג ד

המשיבה: מדינת ישראל

בקשת רשות לערור על החלטתו של בית המשפט
המחוזי בתל אביב-יפו מיום 23.4.2014 בע"ח
54903-11-13 שניתנה על-ידי כבוד השופט צ' קאפח

בשם המבקש: עו"ד ד"ר חיים משגב

בשם המשיבה: עו"ד איתמר גלבפיש

החלטה

*

1. לפני בקשת רשות לערור על החלטתו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו מיום 23.4.2014 (ע"ח 54903-11-13, השופט צ' קאפח). בהחלטתו דחה בית המשפט המחוזי ערר שהוגש על החלטתו של בית משפט השלום מיום 10.11.2013 (צ"א 33521-09-13, השופט ש' מלמד).

רקע והליכים קודמים

2. שורשיה של הבקשה דנן נעוצים הרחק בשנת 1985, שבה נפתח נגד המבקש הליך פלילי. באותה שנה נחקר המבקש כחשוד בעבירות מרמה והפרת אמונים. במסגרת חקירתו, הפקיד המבקש את דרכונו במשטרה. בהמשך לכך, הוא הגיש בקשה לבית משפט השלום כי דרכונו יושב לו על מנת שיוכל לצאת לחו"ל לצורכי עבודה. במסגרת הבקשה הצהירה באת-כוחו דאז של המבקש, עו"ד ארנה קדר: "המבקש יתייצב כמובן לחקירה נוספת או להליך כלשהו אם וכאשר יתבקש לכך בהודעה מוקדמת בת 10 ימים. לבקשת המשיבה, מסכים המבקש להעמיד ערבות צד ג' של מר מנחם אילון... בסך של 15,000,000 שקל...".

3. המשטרה נתנה הסכמתה לבקשה זו של המבקשלהשבת דרכונו, וביום 25.10.1985 חתם המבקש על כתב ערובה בסך של 15,000,000 שקלים ישנים (שהיו באותה עת ההילך החוקי). כמו כן, חתם על כתב הערובה גם אדם נוסף בשם מנחם אילון, שהתחייב להעמיד ערבות צד ג' באותו סכום (להלן: הערב).

4. בשל תקלה שמקורה אינו ידוע, לא הותאם הטופס שעליו חתמו המבקש והערב לתנאים הקונקרטיים שנקבעו בהחלטה. במלים אחרות, הגם שהטופס כלל חלופות שונות, שאת חלקן היה צורך לסמן בקו ולגבי חלק אחר מהן נאמר "מחק את הבלתי מתאים", אף חלופה לא סומנה או נמחקה. למעשה, הפרט היחיד שצוין בו הוא סכום הערבות, אם כי גם זה נקבע מבלי לציין באופן מפורש את שם המטבע (נכתב הסכום 15,000,000, ללא כל תוספת). ביום 16.7.1986 האריך בית משפט השלום את תוקפו של כתב הערובה ב-180 ימים נוספים לבקשת המשטרה, במעמד צד אחד.

5. ביום 3.9.1986 הוגש כתב אישום נגד המבקש שייחס לו עבירות של מרמה והפרת אמונים בתאגיד וקשירת קשר להונות (ת"פ 8938/86). המבקש לא התייצב לדיונים שנקבעו ובא-כוחו הודיע כי אינו יודע מתי המבקש ישוב לישראל.

6. ביום 5.12.1986 הוגשה לבית משפט השלום בקשה לחילוט הערובה נוכח העובדה שהמבקש לא התייצב לדיונים במשפט שהתנהל נגדו. בהמשך לכך, ביום 9.2.1987 נתן בית משפט השלום, במעמד צד אחד, החלטה לפיה המבקש והערב ישלמו את הסכום הנקוב בכתב הערובה (ב"ש 1127/85, השופט ר' זיו) (להלן: החלטת החילוט).

7. הערב הגיש ערר על החלטת החילוט, וערר זה נדחה על-ידי בית המשפט המחוזי. אולם, בית משפט זה קיבל את הערר שהגיש הערב על החלטתו של בית המשפט המחוזי (ב"ש 273/87 אילון נ' מדינת ישראל, פ"ד מא(2) 651 (1987) (להלן: ההחלטה בעניין הערב)), לאחר שקבע כי לא ניתן לחייב את הערב בגין הפרתם של תנאי הערובה בנסיבות שבהן מכתב הערובה לא ניתן ללמוד מהם התנאים שנקבעו לצורך החזרת הדרכון. כפי שציין השופט א' יונגרד: "המשטרה הייתה צריכה לדאוג, שהתנאים הכתובים בבקשה של עו"ד קדר יופיעו ויירשמו בגוף הערובה. אילו כך היה - לא היה פתחון-פה למר אילון לטעון, שלא ידע על טיב ערבותו" (שם, בעמ' 655).

8. יצוין כי במהלך התקופה שבה שהה המבקש בחו"ל הוא העיד במסגרת חיקור דין במשפטם של אחרים שהתנהל באותן שנים (כפי שעולה מע"פ 399/88 בלאס נ' מדינת ישראל, פ"ד מד(4) 705 (1990)).

9. בשנת 1997, כעשר שנים לאחר המועד שבו ניתנה החלטת החילוט, נפתח נגד המבקש תיק הוצאה לפועל על יסודה. עוד קודם לכן, המבקש חזר לישראל בשנת 1995, ומאז יצא לחו"ל וחזר לישראל פעמים רבות, ללא הפרעה או עיכוב מצד הרשויות. במסגרת כך, שהה המבקש בארץ ברציפות גם תקופות ארוכות בנות מספר שנים. קורותיו של כתב האישום שהוגש נגד המבקש בשנת 1986 לא הובהרו עד תום במסגרת ההליכים שעליהם נסבה הבקשה דנן, אך עולה מהם כי זה לא הוגש מחדש עם חזרתו של המבקש לישראל או בשנים שחלפו מאז.

10. מהון להון, בגדרם של הליכי ההוצאה לפועל המתנהלים בעניינו של המבקש הוטלו עליו בחודש נובמבר 2012 שורה של הגבלות, ובהן צו עיכוב יציאה מהארץ ואי חידוש דרכון. לטענת המבקש, רק בשנת 2013 הוא התוודע לראשונה לכך שניתנה החלטת החילוט בעניינו ולפתיחת תיק הוצאה לפועל נגדו. זאת, לאחר שעובדה זו נמסרה לו בעת שפנה לקונסוליה הישראלית בלוס אנג'לס לצורך חידוש דרכונו הישראלי.

11. בשלב זה פנה המבקש לבית משפט השלום בבקשה לביטולה של החלטת החילוט. בעקבות הבקשה נפתח הליך חדש בעניינו (צ"א 13-09-33521). בבסיס הבקשה עמדה ההחלטה בעניין הערב. המבקש סבר כי אותם שיקולים שהובילו את בית משפט זה לקבוע שהערב לא הפר את תנאי הערובה, צריכים לחול גם בעניינו, בהתחשב בכך שהמבקש והערב חתמו על אותו כתב ערובה. המבקש הצביע על כך שכל תוצאה אחרת תוביל לדיבור "בשני קולות" מצדו של בית המשפט. המבקש ציין עוד כי יש לבטל את החלטת החילוט נוכח השיהוי הרב שנפל במימושה.

12. ביום 10.11.2013 דחה בית משפט השלום את הבקשה לביטולה של החלטת החילוט. ראשית, קבע בית משפט השלום כי הוא נעדר סמכות לדון בבקשתו של המבקש בשים לב שהיא מהווה, לשיטתו של בית משפט השלום, בקשה "לעיון חוזר" בהחלטה החילוט. בית משפט השלום נדרש לעניין זה ליחס שבין סעיף 51 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996 (להלן: חוק המעצרים) (אשר מקנה לבית המשפט את הסמכות להורות על חילוט הערובה במקרה של הפרת תנאי שחרור) וסעיף 52 לחוק המעצרים (אשר מסדיר את ההליך של עיון חוזר בהחלטות בית המשפט הנוגעות למעצרים). בית משפט השלום עמד על כך שלפי לשונו של סעיף 52 הנ"ל בית המשפט מוסמך לערוך עיון חוזר רק בהחלטות הנוגעות ל"מעצר, לשחרור או להפרת תנאי השחרור בערובה". מכך למד בית משפט השלום כי סעיף 52 לחוק המעצרים אינו מסדיר את האפשרות לעיון מחדש בהחלטות הנוגעות לחילוט ערובה. על כן, קבע בית משפט השלום שאין הוא מוסמך לדון בבקשתו של המבקש לבטל את החלטת החילוט.

13. בית משפט השלום דחה את הבקשה גם לגופה. במסגרת כך ציין בית המשפט כי ההחלטה בעניין הערב נגעה לערב בלבד, וכי הקביעות בה לא התייחסו למבקש. על כן, קבע בית משפט השלום שאפילו הייתה לו הסמכות לעיין מחדש בבקשה מכוח סעיף 52 לחוק המעצרים, לא היה מקום להורות על ביטולה של החלטת החילוט.

14. על החלטה זו של בית משפט השלום הגיש המבקש ערר לבית המשפט המחוזי. המבקש טען שבית משפט השלום שגה כאשר קבע כי לא ניתן להחיל את ההחלטה בעניין הערב על המבקש. עוד טען, כי בית משפט השלום שגה כאשר בחן את הבקשה לביטול החלטה בהתאם לסעיפים 51-52 לחוק המעצרים. בנוסף לכך, המבקש הצביע על כך שלא זומן כדין לדיון שקדם להחלטת החילוט ועל כך שכתב האישום בעניינו לא נמסר לו כדין. לבסוף, ציין המבקש את

השיהוי הרב שחל במימושה של החלטת החילוט באמצעות הליכי הוצאה לפועלכשיקול נוסף המצדיק את ביטול החלטת החילוט.

15. ביום 23.4.2014 קיבל בית המשפט המחוזי את עררו של המבקש באופן חלקי. בית המשפט המחוזי החליט לדון בערר מבלי להידרש לשאלת הסמכות שהתעוררה בהליכים הקודמים, בהסבירו כי הוא עושה כן מטעמים של "צדק טבעי" ולנוכח הליקויים שנפלו בהתנהלות המדינה בהליך גביית החוב בזמן שחלף ממועד החלטת החילוט. לגופם של דברים, דחה בית המשפט המחוזי את טענתו של המבקש לפיה יש להחיל את העקרונות שעליהם התבססה ההחלטה בעניין הערב גם בעניינו של המבקש. בית המשפט המחוזי סבר שיש מקום להבחין בין הערב, שכל התחייבותו הסתכמה בכתב הערבות, לבין המבקש, אשר התחייבותו נבעה לא רק מכתב הערבות עצמו אלא גם מהתחייבותו בפני בית המשפט בבקשה שהגישה בשמו עו"ד קדר. בנוסף לכך, בית המשפט המחוזי סבר שטענתו של המבקש כי לא זומן כדין לדיונים בהליכים המשפטיים נגדו אינה יכולה לעמוד, בשים לב לכך שהמבקש לא חזר לישראל במשך שמונה שנים, למרות שידע שמתנהל נגדו הליך פלילי. לצד זאת, בית המשפט המחוזי נתן משקל גם למחדלים שנפלו בנקיטת הליכי הוצאה לפועל נגד המבקש, ובכלל זה לעיכובים שחלו בפתיחת תיק הוצאה לפועל ולעובדה שלא ננקטו כל הליכים שכללו יידוע של המבקש בדבר פתיחת התיק נגדו - וזאת על אף שהמבקש נכנס ויצא מן הארץ פעמים רבות בשנים הרלוונטיות.

16. נוכח האמור לעיל, ראה בית המשפט המחוזי להורות על חילוט חלקי של הערובה, במובן זה שהמבקש לא יחויב במלוא הסכום העומד לחובתו כתוצאה מהחלטת החילוט. בבוחנו את הסכום הראוי לחילוט, נדרש בית המשפט המחוזי לכך שסכום החיוב המקורי, כאשר הוא נושא הפרשי ריבית והצמדה, היה שווה ערך במועד מתן החלטתו ל-254,965 שקל, בעוד שהסכום הכולל של החוב בתיק הוצאה לפועל עמד במועד מתן ההחלטה על כ-641,000 שקל. עם זאת, בית המשפט המחוזי סבר שהפחתה של סכום החילוט על בסיס חישוב מדויק תוביל לסרבול של ההליך, ולפיכך החליט להעמיד את סכום החוב בתיק הוצאה לפועל כנגד המבקש על 150,000 שקל.

טיעוני המבקש ותגובת המשיבה

17. על החלטתו זו של בית המשפט המחוזי הוגשה הבקשה שלפני - מצד המבקש הסבור כי ראוי היה לבטל כליל את חיובו. בעיקרם של דברים, המבקש חוזר על טיעוניו בהליכים הקודמים. בתמצית, המבקש שב וטוען כי ההחלטה בעניין הערב, שבה נקבע כי אין מקום לחלט את הערובה של הערב, תקפה גם בעניינו; כי הוא לא זומן כדין לדיון בהחלטת החילוט ולדיונים במשפט העיקרי בעניינו; וכי מחדליה של המשיבה בביצוע החלטת החילוט מצדיקים את ביטול ההחלטה. לשיטתו של המבקש, משהורה בית המשפט העליון על בטלותו של כתב הערובה בעניינו של הערב, הרי שיש לעשות כן גם בעניינו. מן הראוי לציין כבר בשלב זה כי הבקשה נעדרת התייחסות לתנאים המצדיקים מתן לרשות ערר כפי שנקבעו בפסיקתו של בית משפט זה, וממילא אין היא מצביעה על טעמים שבגינם יש ליתן רשות לערור במקרה הנדון.

18. בהחלטה מיום 13.5.2014 הוריתי למשיבה על הגשת תשובה לבקשה, ובכלל זה להתייחס לשאלה מהו ההליך הראוי לבירור טענותיו של המבקש.

19. בתשובתה מיום 22.5.2014 מציינת המשיבה כי היא מתנגדת למתן רשות לערור במקרה דנן. בראשית הדברים,

מצביעה המשיבה על כך שהבקשה אינה מעוררת כל שאלה בעלת חשיבות משפטית-ציבורית. בהמשך לכך, המשיבה מציינת כי בית המשפט המחוזי "עשה חסד" עם המבקש בכך שלא דן בסוגיית הסמכות לדון בבקשה, שהתעוררה עוד בהחלטתו של בית משפט השלום. המשיבה מדגישה כי עיקר טענותיו של המבקש נוגעות להתנהלות המדינה בהליך גביית החוב, ומקומן של טענות אלה להישמע בהליך ההוצאה לפועל שנפתח נגדו. לבסוף, המשיבה מציינת כי אין מקום לטענותיו של המבקש באשר לכך שדינו הוא כדין הערב, ומפנה לעניין זה לנימוקיהם של בית משפט השלום ובית המשפט המחוזי.

דיון והכרעה

20. לאחר שעיינתי בבקשה ובתגובה לה, הגעתי לכלל מסקנה שדין הבקשה להידחות, קודם כל משום שהמבקש לא הניח בסיס לכך שעניינו מקיים את המבחנים להענקת רשות לערור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי.

21. הלכה היא, כי רשות לערור בעניינים הנוגעים לחוק המעצרים ניתנת במקרים חריגים בהם מתעוררת סוגיה בעלת חשיבות משפטית או ציבורית, או כאשר קיימות נסיבות פרטניות חריגות המצדיקות זאת לשם מניעת עוול קשה או לצורך שמירה על שלום הציבור ובטחונו. זאת, תוך התאמתן של אמות המידה שנקבעו בר"ע 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת אור (הדר חיפה) בע"מ, פ"ד לו(3) 123 (1982) למאטריה המשפטית ולסוג העניינים הנדונים בסדרי הדין הפלילי (ראו למשל: בש"פ 7365/13 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 8 (11.11.2013); בש"פ 3449/14 מור נ' מדינת ישראל, פסקה 7 (21.5.2014)). הלכה זו תקפה גם באשר לבקשות שעניינן חילוט ערובה (ראו למשל: בש"פ 6747/13 דורני נ' מדינת ישראל (8.1.2014)).

22. ראוי להקדים ולהעיר כי בשום שלב של ההליכים שהתנהלו עד כה לא הצביע המבקש על הוראות החוק שמסדירות את הדיון בבקשתו, שעניינה, כזכור, בדרישה לביטולה של החלטת החילוט שניתנה על-ידי בית משפט השלום בשנת 1987. זאת, חרף העובדה שסוגיה זו עמדה בלב ההחלטה ב"גלגול הראשון" של הליך זה, שם נקבע כי לבית משפט השלום לא נתונה הסמכות לדון בבקשה שהוגשה לפניו, וזאת על בסיס ההתייחסות אליה כבקשה לעיון חוזר, ואילו בית המשפט המחוזי לא נדרש במפורש לסוגיית הסמכות בהחלטתו.

23. לכאורה, הבקשה דנן נוגעת בשתי שאלות שהתעוררו בפני הערכאות הקודמות. השאלה הראשונה היא האם יכול היה המבקש לנקוט בהליך של עיון חוזר בכל הנוגע לחיוב הנובע מחילוט כתב הערובה שחתם עליו, בהתייחס לפגמים שנפלו בכתב הערובה, כמו גם בהתייחס לעיכובים בגביית החוב ממנו. השאלה השנייה - המתעוררת רק בהנחה שהתשובה לשאלה הראשונה היא חיובית - היא האם בנסיבות העניין היה מקום לפטור את המבקש מחובו - כולו או מקצתו.

24. על השאלה הראשונה השיב בית משפט השלום בשלילה, ואילו בית המשפט המחוזי נמנע מלהשיב עליה במישרין. בכל הנוגע לשאלה השנייה, סבר בית משפט השלום כי אין הצדקה לפטור את המבקש מחובו. לעומת זאת, בית המשפט המחוזי סבר שקיימת הצדקה לפטור את המבקש מחלק מחובו - בשל ההשתהות בהליכי הגבייה של חובו, אך זאת רק באופן חלקי (ולעומת זאת, דחה את הטענה שיש לפטור את המבקש כליל, על בסיס הפטור שעליו הוחלט בעניינו של הערב).

25. עיון בבקשה שבפני מלמד כי היא נסבה על אירועים שעליהם חלו הסדרים משפטיים ששוב אינם בתוקף. חיובו של המבקש בתשלום הערובה נעשה על-פי ההוראות שעוגנו בחוק סדר הדין הפלילי [נוסח משולב], התשמ"ב-1982 (להלן: חוק סדר הדין הפלילי), ובינתיים הוחלפו בחוק המעצרים. חשוב אף יותר: בשונה מבעבר, גביית חובות מכוח חילוט ערובה נעשה לפי חוק המרכז לגביית קנסות, אגרות והוצאות, התשנ"ה-1995 (להלן: חוק המרכז לגביית קנסות) ולא לפי פי ההסדרים הרגילים של דיני ההוצאה לפועל. בעבר, סעיף 48(א)(1) לחוק סדר הדין הפלילי שעסק בנושא חילוט הערובה הורה כי דין צו שיפוטי המורה על תשלום סכום הערבות הוא "כדין פסק דין לטובת המדינה במשפט אזרחי". לעומת זאת, כיום, חובות מסוג זה נגבים על-ידי המרכז לגביית קנסות, בהתאם להסדר של פקודת המסים (גביה): המונח "חוב" מוגדר בסעיף 1 לחוק המרכז לגביית קנסות ככולל גם "ערובה בהגדרתה בסעיף 41 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996... ובלבד שבית המשפט נתן החלטת חילוט לגביה"; סעיף 3(ב) לחוק המרכז לגביית קנסות מורה ש"חוב יגבה בהתאם להוראות חוק זה, ובשינויים המחוייבים בהתאם להוראות פקודת המסים (גביה)...". מטעמים אלה, הדיון בבקשה אינו מעורר עוד כל עניין כללי. כמו כן, לא התרשמתי שנגרם למבקש עיוות דין, בהתחשב בכך שנמלט מאימת הדין במשך שנים רבות, הפר את האמון שניתן בו - ובסופו של דבר זכה למחילת חוב לא מבוטלת בהחלטתו של בית המשפט המחוזי. על כן, לא מצאתי הצדקה ליתן לו רשות לערור במקרה זה.

26. עם זאת, למעלה מן הצורך, אבקש להוסיף מספר הערות מתבקשות לנוכח הלבירינט הפרוצדוראלי שנחשף בפנינו במקרה הנוכחי.

27. השאלה הראשונה שהתעוררה במקרה זה הייתה האם יכול אדם שחויב לשלם ערובה לבקש עיון חוזר בהחלטה זו. בית משפט השלום השיב על שאלה זו בשלילה, בשל כך שסעיף 52 לחוק המעצרים המעגן את ההליך של עיון חוזר מתייחס לכך שהליך זה יינקט בכל הנוגע "למעצר, לשחרור או להפרת תנאי השחרור בערובה", ולכאורה אינו מתייחס במפורש לעיון חוזר בחילוט ערובה. בית המשפט המחוזי קיים בפועל עיון חוזר בחיוב, מבלי לעסוק בשאלה זו כלל. עניין זה טעון אפוא הבהרה.

28. לאמיתו של דבר, מאחר שההחלטה בדבר החילוט התקבלה שלא בפניו של המבקש (באופן מובן ביותר, בשים לב לכך שנמנע מלשוב לישראל על מנת להשתתף בדיונים בעניינו) - ניתן לראות בבקשה שהגיש, ושאת טיבה לא הגדיר, לאו דווקא כבקשה לעיון חוזר, אלא כבקשה לביטול החלטה שניתנה במעמד צד אחד. אכן, הוראות הדין החלות על חילוט ערובה אינן מתייחסות במפורש לסוגיה של ביטול החלטה כזו שניתנה במעמד צד אחד - אולם, דומה שיש להחיל כאן את העקרונות הכלליים העולים מהסדרתה של הסוגיה של החלטות שיפוטיות הניתנות במעמד צד אחד בהקשרים אחרים. בתחום הפלילי, ניתן להזכיר בהקשר זה את סעיף 130 לחוק סדר הדין הפלילי, המאפשר - בתנאים הקבועים בו - לדון אדם שהוזמן לדיון שלא בפניו, אך מכיר בסמכותו של בית המשפט שעשה כן, לפי שיקול דעתו, לבטל את הדיון לרבות את הכרעת הדין וגזר הדין אם ניתנו בהעדרו, אם נוכח שהיתה סיבה מוצדקת לאי התייצבותו או כדי למנוע עיוות דין. כן יוזכר בהקשר זה סעיף 240 לחוק סדר הדין הפלילי, העוסק גם הוא באפשרות לשפוט נאשם בעבירות מסוימות (הנתפסות כקלות יחסית) שלא בפניו, ומאפשר - בתנאים הקבועים בו - להגיש בקשה לביטול פסק דין מרשיע שניתן באופן זה (ראו גם: רע"פ 9142/01 איטליא נ' מדינת ישראל, פ"ד נז(6) 793 (2003); ע"פ 4808/08 מדינת ישראל נ' מנחם (6.1.2009); גבריאל הלוי תורת הדין הפלילי כרך ד 289-292 (2011)). בנוסף לכך, הגם שלפי סעיף 208 לחוק סדר הדין הפלילי, מקום שבו בעל דין לא התייצב לדיון בערעור שהגיש ניתן לדחות את ערעורו מטעם זה בלבד, הרי שלפי סעיף 208א בית המשפט רשאי לבטל החלטה על דחיית ערעור כאמור כאשר הייתה סיבה מוצדקת לאי ההתייצבות או כאשר הדבר דרוש לשם מניעת עיוות דין (ראו: ע"פ 1903/99 חסין נ' מדינת ישראל (7.4.2008)). במאמר מוסגר אעיר כי האפשרות לבטל פסק דין שניתן עקב אי התייצבות שמורה לנאשם בלבד, שהרי

המדינה אינה יכולה לבקש את ביטולו של פסק דין שבו זיכה בית המשפט נאשם עקב אי התייצבות תובע (מכוח סעיף 133 לחוק סדר הדין הפלילי), אלא רק לערער על פסק הדין המזכה (ראו: ע"פ 417/87 מדינת ישראל נ' אלבז, פ"ד מב(4) 385, 387 (1988)). חשוב לציין בהקשר זה כי, כידוע, הכלל הוא שהדין במשפט פלילי ייערך בנוכחותו של הנאשם (סעיף 126 לחוק סדר הדין הפלילי). כפי שתיארתי לעיל, כאשר חוק סדר הדין הפלילי קובע הסדרים המאפשרים לדון אדם שלא בפניו, מוסדרת ככלל גם האפשרות להגיש בקשה לביטול פסקי דין שניתנו במעמד צד אחד. דומה כי ראוי להחיל את אותו הדין על דיון בבקשה לחילוט ערובה שנערך ללא משוחרר בערובה שהפר את תנאי השחרור ולא ניתן להביאו לפני בית המשפט, אשר אף הוא הוכר בפסיקה כחריג לכלל לפיו אין דנים אדם שלא בפניו (ראו: בש"פ 7323/98 מדינת ישראל נ' רג'ואן, פ"ד נג(4) 126, 136-137 (1999) (להלן: עניין רג'ואן)). לבסוף, ראוי לציין כי הגם שעל החלטה על חילוט ערובה חולש סדר הדין הפלילי, הרי שלפחות מבחינות מסוימות ההליך של חילוט ערובה נושק באופן חלקי גם למשפט האזרחי (ראו והשוו: בש"פ 2708/95 שפיגל נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(3) 221, 238-239 (1995)), אשר בו מוסדרת האפשרות לבטל החלטה שניתנה במעמד צד אחד בתקנה 201 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (ראו: חמי בן-נון וטל חבקיין הערעור האזרחי 426-421 (מהדורה שלישית, 2012)).

29. מן המקובץ עולה, כי למעשה ניתן היה לראות בבקשה שהוגשה לבית משפט השלום בקשה לביטול החלטה על חילוט ערובה שניתנה במעמד צד אחד. אין הסדר חקיקתי מפורש החל על בקשה כזו, אולם, לכאורה ראוי להכיר בה על דרך היקש מן ההסדרים שפורטו לעיל, ובעיקר מסעיף 130(ח) לחוק סדר הדין הפלילי. הלכה למעשה, בקשה כזו תתקבל רק בנסיבות חריגות, מקום בו יוצג טעם משכנע לאי התייצבותו של בעל הדין לדיון בחילוט הערובה או כאשר ישתכנע בית המשפט שביטול ההחלטה דרוש בכדי למנוע עיוות דין, ובכפוף לכך שהבקשה הוגשה ללא השתהות. בענייננו אנו, המבקש לא הצביע על סיבה מוצדקת לאי-התייצבותו, ואף לא לכך שפנה לבית משפט זה רק בחלוף עשרות שנים, ולכן לא היה מקום לקבל את בקשתו לביטול ההחלטה על חילוט הערובה.

30. מאחר ששאלת הסמכות לקיים עיון חוזר בהחלטה על חילוט כבר זכתה להתייחסות בהליך זה, ראוי להקדים ולציין כי סעיף 48 לחוק סדר הדין הפלילי שהסדיר בעבר את הסוגיה של חילוט ערובה, החיל במפורש על החלטה לפי סעיף זה את הוראות סעיפים 37 ו-38 לאותו חוק (אשר עסקו בהליכים של עיון חוזר וערר), ובכך הבהיר כי ההליך של עיון חוזר חל גם על החלטה בנושא חילוט ערובה. אכן, חוק המעצרים אינו מתייחס לכך במפורש. אולם, דומה שההתייחסות לעיון חוזר ב"הפרת תנאי השחרור בערובה" ניתנת לפירוש ככוללת בחובה גם את העיון החוזר בתוצאות של הפרת תנאי השחרור בערובה. ראוי לציין, כי העמדה המצדדת בכך שעיון חוזר יהיה אפשרי ביחס להחלטת חילוט גם לאחר חקיקתו של חוק המעצרים זכתה להתייחסות אף בפסיקתו של בית משפט זה (ראו: עניין רג'ואן, בעמ' 138. ראו גם: יעקב קדמי סדר הדין בפלילים חלק ראשון א 376, 377 (מהדורה מעודכנת, 2008)).

31. מכל מקום, ההליך של עיון חוזר אינו פתוח לדיון בכל טענה. לפי סעיף 52 לחוק המעצרים הליך כזה אפשרי "אם נתגלו עובדות חדשות, נשתנו נסיבות או עבר זמן ניכר מעת מתן ההחלטה". עילות אלה מתייחסות למכלול ההחלטות שניתן לקיים בהן הליך של עיון חוזר. בכל הנוגע לחילוט ערובה, העילה שנראית כרלוונטית היא זו של גילוי עובדות חדשות - עובדות המשנות את התמונה הנסיבתית ששימשה בסיס להחלטת החילוט. הדבר נובע מאופייה של החלטת החילוט שהיא החלטה קניינית. לעומת זאת, היבטים של שינוי נסיבות או חלוף זמן מתאימים להחלטות בענייני מעצרים, שעל-פי טיבן הן החלטות עתיות. אף בעניין רג'ואן התייחס השופט י' טירקל לעיון חוזר בהחלטת חילוט ביחס לגילוי של עובדות חדשות (וזאת במקרה שבו מי שהתחייב לא נכח בהליך המקורי שבו התקבלה ההחלטה על חילוט).

32. בענייננו, הבקשה לא התבססה על עובדות חדשות הנוגעות לאי-חזרתו של המבקש לישראל. המבקש מנסה

להיבנות מן ההחלטה בעניין הערב, ולהחילה גם עליו. לטענת המבקש, שיטת המשפט אינה יכולה לדבר "בשני קולות". בטענה זו הוא מבקש לנכס לעצמו זכויות ערר שהוא לא מיצה בעבר, מבלי שפנה לקבל הארכת מועד, וממילא אף מבלי שבית המשפט נתן לו הארכת מועד כזו (ראו: סעיף 53(ג) לחוק המעצרים). הערב נקט בהליך של ערר והוביל לשינוי ההחלטה בעניינו. המבקש לא נקט בהליכים כאלה ואינו יכול לעורר אותן כעת. למעלה מן הצורך ייאמר אף כי המבקש לא הציג טעמים שיש בהם לשכנע כי ראוי היה להעניק לו הארכת מועד להגשת ערר על החלטות שניתנו לפני כ-28 שנים.

33. המסקנה היא שכטענת המדינה, המבקש "זכה מן ההפקר" בכך שזכה בהליך של עיון חוזר גם בגין טענות שזו אינה המסגרת הראויה להן - וממילא הענקתה של רשות ערר לפי בקשתו לא תועיל לו.

34. בנסיבות אלה, מתייתר לחלוטין הצורך לדון בטענותיו של המבקש לגופם של דברים: האם יש מקום להבחנה בינו לבין הערב, והאם היה מקום להפחית את חובו בשל השתהותה של המדינה.

35. במאמר מוסגר ניתן עוד להוסיף, כי הבחנה בין מי שברח מאימת הדין לבין מי שערב לו בכל הנוגע למידה שבה יוכל להתבסס על אי-בהירות בניסוח כתב הערובה אינה מופרכת מעיקרא. ההחלטה בעניין הערב התבססה במידה רבה על הקביעה שהערב רשאי היה להניח שהמבקש דן לא יעזוב את הארץ בלא שהערב יידע על כך (שם, בעמ' 655). הגיונו של טיעון זה אינו יפה לגבי עניינו של המבקש עצמו. זאת ניתן לומר, אף מבלי לקבל את שיטתו של בית המשפט המחוזי בדבר חיובו של המשוחרר בערובה רק מכוח ההחלטה השיפוטית בנושא הערובה (וללא קשר לתנאיו של כתב הערובה) - כידוע, באופן עקרוני יש מקום להקפדה מירבית גם בכל הנוגע לחיובו של האדם עצמו לפי התנאים שנקבעו בכתב הערובה (ראו למשל: בש"פ 1760/01 פלוני נ' מדינת ישראל, פ"ד נה(5) 1, 9 (2001) (להלן: עניין פלוני)). לא למותר לציין כי עניין פלוני עסק במקרה שבו חיוב הנוגע בדבר מכוח תנאים שלא בא זכרם בכתב הערובה. עניינו הוא שונה, מאחר שכתב הערובה כלל את התנאים הרלוונטיים (ולמעשה כלל יותר מן הדרוש).

36. ניתן אפוא לסכם ולומר: על דרך ההיקש, כמפורט לעיל, ניתן להכיר באפשרות להגיש בקשה לביטול החלטה על חילוט ערובה בהליך פלילי שניתנה במעמד צד אחד, בכפוף לכך שלבית המשפט יהיה מוקנה שיקול דעת להיעתר לבקשה במקרים חריגים בלבד - כאשר הייתה סיבה מוצדקת לאי-ההתייבבות או לשם מניעת עיוות דין, והכול כשהבקשה הוגשה ללא השתהות. כמו כן, ניתן להגיש בקשה לעיון חוזר בהחלטה על חילוט ערובה מקום בו התגלו עובדות רלוונטיות חדשות אשר יש בהן כדי להפוך את הכף. מכל מקום, בנסיבות העניין, המבקש לא הצביע על טעם טוב להיעתר לבקשתו לרשות לערר, שהעמידה במרכזה שאלות מהותיות שהזמן להעלותן חלף זה מכבר.

37. לפני סיום, מצאתי לנכון לעמוד על החשיבות הנודעת לצירופם של כל הנספחים הרלוונטיים לכתבי בית הדין המוגשים לבית משפט זה, בדגש על החלטות או פסקי דין שניתנו בערכאות קודמות באותו עניין. בעניינו, נמנע המבקש מלצרף לבקשתו את החלטתו של בית משפט השלום ב"גלגול הראשון" של הפרשה שלפני. לכאורה, הצורך בצירופן של כל ההחלטות הרלוונטיות לכתבי בית הדין הוא בבחינת דבר שאין צורך להזכירו. ואולם, נוכח ריבויים של מקרים מסוג זה בעת האחרונה דומה שמוטב לשוב ולהדגיש את המובן מאליו (ראו: סעיף 56(א) לחוק המעצרים. ראו והשוו: ע"פ 5676/10 שונים נ' מדינת ישראל, פסקה 22 (23.8.2012)).

38. סוף דבר: הבקשה נדחית.

ניתנה היום, י"ג בסיון התשע"ד (11.6.2014).

שׁוֹפֵט ת
